

Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ

15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1883

ԹԻԻ 7

ԲԱՐՈՅ ՄԱՅՐԵՐ

Ա.

ՄԱՅՐԵՆԻ ՊԱՐՏԻՔ

Բարի մայրերուն ուսուցած վարդապետութեանց մէջ ամենէն կենսական և վերջարարն է կրօնական զգացումըն. երբ կին մը՝ որուն սրտի փափաքներն կը վերջանան ամուսնական քաղցրութիւններէն՝ այն ժամանակ երբ տըխեղծ մանկիկ մը իւր սիրոյն և երիտասարդութեան ոսկեղինիկ ժամերուն քաղցրը յիշատակն կ'ըլլայ, կ'սկսի այն կինը իւր պաշտաման գործադրութեան, կսկիի հսկել այն գեղեցիկ ապագային՝ զոր մարդկութիւնը պիտի երկնէ այն այն մանկան միջոցաւ, թէ իսկ այն կինը գժրախաբար ըլլայ չարագործի մը լծակից, որու առջեւ տարապայման ընդարձակուի կորստեան վիճը, և վերջին շունչը կախաղանի մը կամ գըլխատման բեմին վրայ աւանդէ. Աստուած իմ, երբէք չեմ ուզեր հայ կնոջ

մը ամուսինն այդ վիճակին մէջ տեսնել, սակայն քանի որ դաստիարակութիւնը, ոչ միայն մեր մէջ, այլ և ընդամիւրս աշխարհի, իւր վսեմ ներդրածութիւնն ունեցած չէ, դեռ մարդկութիւնը չառ մը այդպիսի աղետալի տեսարաններու ականատես պիտի ըլլայ. այդ դժբախտ կինը չպիտի ուզէ մերժել իւր գրկէն այդ մանկիկն, ըստ որում ամենէն դառն պարագայից մէջ կանայք մեծ առաքինութիւններ զործ կը դնեն, մինչեւ իսկ իրենց այրն Ռոպէս բիէռ մը ըլլայ. Կինը երբ՝ արհամարհեալ բախտէն, մնայ առանձին իւր մանկան հետ, արդիւնք նախընծայ սիրոյ, այն ժամանակ իւր ներշնչումներն կը հաղորդէ սիրուն արարածին, որ կը ճչէ, և որ անտեղեակ է իւր շուրջը պատրաստուած միւրկին. դաստիարակեալ մայրեր պիտի ներմուծեն մանկան սրտին մէջ Աստուծոյ վեհ գաղափարը, չեմ ուզեր բռն թէ տգէտ մայրեր առաքինութեան հրահանգներն չունին, դաստիարակութեան օգուտ է տալ մարջ՝ ընտիր ծանօթութիւններ, սակայն տգէտ մարք, թէպէտ

առաքելնի, ոյլ նախապաշարմանց առջեւ շուտով կը խոնարհին. շատ մը վատութար կարծեաց հետեւողութիւններն կանխատեսել, և փոքրիկ մանկան սիրտը քստ այնմ պատրաստել, ուսեսալ կնոջ մը գործն է, ահադաստիարակութեան յառաջ բերած արդիւնքը: Մարք պէտք չէ ձանձրանան երբէք, իրենց հետաքրքիր փոքրիկներուն դահացում տալէ, պէտք չէ անոնց հարցմանց անուշադիր գտնուին, զի մարք գլխաւորապէս պիտի ծառայեն գլխութեանց ինպատ, և այս՝ ո՛չ ապաքէն ուսեսալ մօրն է սրուած: Տիկին Բաբ Գառնաթիէի գործերն ճշմարիտ մայրերուն ուսումնասիրութեան հետադասութիւնքն են:

Իրագիտութեան դասերն խիստ օգտակար են մարց, և այդ դասերով տըղոց հետաքրքրութիւնը գոհացնել հարկ է, թողուլ ազատ զմանկիկս, որպէս զի նոցա իմացականութիւնները խիստ կանախէն բացուին գեղեցիկ սկզբունքներով, պէտք չէ վարանիլ անոնց հորցումներուն ընտիր պատասխաններ տալէ, որպէս լիտլի կատարուի մայրութեան պարտքը. տղոց հետաքրքրութեան տըրամադիր գտնուիլը ծանօթ ըլլալով՝ շատ անգամ մայրերն բռնադատելու են իրենց որդիները հետաքրքրութեան, ուրով կարող կըլլան լաւ ուսանելիներ ջամբել նոցա, ճշմարտութիւններ, մայրութեան ներշնչումներ, անհամեմատ սիրոյ արդիւնքներ: Իմացականութեան կրթութիւնը, բարոյական, և բանասիրական խնդրոց նախնական լուծումներուն ձեռնարկել, ոչ այնչափ ուսումնական ճշգրտաց 'արդիւնք է, այլ մօրը պարտքն, զի այն լոյս մ'է, որ մօր մը սրտէն վեր կը ցոլանայ, բանականութիւն զոր Պլատոն և Քանդ գերադաս կը համարեն:

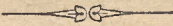
Մարք կարող են կրթել, զի դաստիարակութիւնը չկրնար բռնադասուիլ այն և այն մարդուն ձեռքով, այս կամ այն դաստիարակին միջոցաւ, որք ընդհանրապէս որանեղ են, և դժգոհ բազմաթիւ մայրերուն: Տան միջոցը տին մէջ միայն երանական հոգիներ կը պատրաստուին, բարի մայր մը չարհամարհեր երբէք իւր տղուն հետաքրքրութիւնը այլ նորա բացադրութեանց լիովին կուտայ լուծումներն: Ի՞նչ պատճառաւ է արդեօք շատ անգամ տղոց գտնադասները և յաւագին բացադանչութիւնները, ի՞նչ են պատճառնոց արատաւաց մօրն բաժանումը, որ ի հարկին տեղի կուներնայ, բաժանում, այս չէ՞ միթէ աշխարհային աղետից մի մասն, երթալ տարագիր ըլլալ. — այս է սիրելեաց վիճակն կենաց մրրիկն է բաժանում:

Մանկանց բնագոյնները խիստ ճարտարօրէն կը գործեն, մայր մը, իւր բաժանմամբ, մանկանց սրտին մեծ վիշտեր կը ներգործէ օտար կնոջ մը տեսլեամբ, նոյն իսկ այդ օտար կինն բազում գորով ցուցնէ եթէ, դարձեալ անվատահոլութիւն կուտայ մանկանց սրտին. ուրեմն, աղիւս մայրեր, մի երբէք բաժնութեք ձեր սրտի հատորներէն. ձեր սիրոյ աւարկաներէն, նոքա ձեր ներկայութեամբ սէր և կորով կղզեհուն, և գուք նոցա փոխարէն պիտի մատուցանէք առողջ սկզբունքներ և ընտիր դասեր:

Մայրական պարքերն անհուն են ըստ ամենայնի, մայր մը իւր տղան կամ մտապաշտ, անձնահաճ չընելու համար պարտի յաճախ նոցա արտասուաց ուշ չդնել, նոցա անտեղի պահանջմանց չանոսալ երբէք. մայրերն տկարութիւնը պէտք է յաղթէ յուեգոյն կրից. այդ

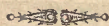
է ճշմարիտ յաղթութիւնը մօր մը համար: Յայտնի է թէ թերահոգ ծնողքներէ պատ-
րաստեալ, այն ծնողքներէ, որոնք ի-
րենց երախայից կրքերն չսպած են, ա-
նոնց մանկական սպառնալիքներէն վախ-
ցած. այդ կարգի ծնողաց զաւակունք
փորձանքն եղած են քաղաքակրթեալ
աշխարհի սուջեւ. այդ զաւակունք են
ազգաց եւ տէրութեանց մէջ միշտ գլխ-
ուարութիւններ յարուցանողներն, որոնց
լռելով պիտի տեսնէ աշխարհ խաղաղ-
աւէտ կայութիւն:

ԶԱՐԾԱՅՐ

ԱՌՏՆԻՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԻՄԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ԾԱՆ ՄԷՋ. — ԲՆԱԿԱՐԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒ-
ԹԻՒՆ. — ԱՌՈՂՏԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ. — ԿԱՀԱԲՈՐՈՒՄՆ. —
ՊԱՇԱՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄՆ. — ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԲԱՅԻՅ:

Տունն այն տիրապետութիւնն է՝ ուր
կնոջ մտային կարողութիւններն ի դրօժ կը
գրուին. կիսն տան թաղութիւնն է:

Բայց այդ փոքր տիրապետութիւնն
բարձր փիճակի մը մէջ գնելու համար՝
տան տիրութիւնն պարտի ունենալ մեծ խո-
հեմութիւն եւ կանխատեսութիւն տան եւ
կարասեաց, պաշտօններու եւ մանաւանդ
ծառայից ընտրութեան մէջ:

Շատ խորհրդածութիւն պէտք է
տան մը ընտրութեան համար չը մոռնալով
նաեւ առողջապահական մասն, վասն զի
բնակարանին խոնարտութիւնը եւ օդոյ պա-
կասութիւնը յառաջ կը բերեն շատ հի-
ւանդութիւններ:

Առողջապահական առաջին օրինաց
պահանջումներէն մին է բնակիչ այնպիսի
տան մը մէջ որ ձմեռուան համար հարա-
ւային կողմէն պատուհաններ ունենայ եւ

ամառուան համար հիւսիսային կողմէն,
բայց շատ դժուար է գտնել այսպիսի
նպատաւոր դիրք մը: Հարուստներն որք
ամեն դիւրութիւն ունին ամեն եղանակի
համեմատ կլիմաներ փոխելու, այնքան
դժուարութիւններն չեն կրեր բնակարա-
նաց ընտրութեան ատեն. բայց միջակ կար-
գերուն համար, ինչպէս են պաշտօնեա-
ներ, խանութպաններ որք պարտին հա-
տատ բնակութիւն մ'ունենալ՝ անհրա-
ժեշտ են այս պայմաններն:

Որքա՛ն հաշիւ եւ կանխատեսութիւն՝
որ պէտք է բնակութիւնը նպատաւոր
պայմաններու մէջ հաստատելու համար,
այնքան եւ աւելի դժուարութիւն կայ նա-
եւ զայն կահաւորելու համար, վասն զի
կարասիներն միշտ փոփոխութեանց են.
թակայ են նորաձեւի պատճառաւ: Կա-
րասիներն ընտրելու ատեն պէտք է փնտ-
ռել անոնք որ շատ եւ միշտ կրնան գոր-
ծածուիլ. պէտք է խոհեմութեամբ դը-
նել շահաւոր գնելու համար:

Նորաձեւութիւնն հրապուրիչ մ'է որ
անդադար նորագել կ'տայ մեզ, բայց բա-
նականութիւնը անոր արագաքայլ ընթաց-
քին առջեւ կրնայ թուաբեր կանգնիլ: Ու-
րեմն պէտք է միայն մեր իրական պէտ-
քերն դահայցնել եւ մօտիկ չընել պերճու-
թեան ձայնին՝ որ յաճախ պատճառ կը
լինի ընտանեաց եւ տէրութեանց կործան-
ման:

Պաշարի պահպանումն ալ հաշիւ եւ
կանխատեսութիւն կը պահանջէ: Իմաս-
տութիւն է շատ պաշար չգնել, վասն
զի կրնայ թթուիլ կամ արուիլ, նաեւ
պէտք է տան մարդոց ճաշակին համե-
մատ ուտելիքներ պատրաստել: Անուշ-
ներ, թթուութեան (թուռլի), աղած ձը-
կեր են. պատրաստելու եւ զանաւոր լու-
պահպանելու արուեստն ալ խիտ կա-

րեւոր գիտութիւն մ'է, զոր պէտք է սովորի :

Տանը պիտոճէն հաւատարակչութեան մէջ գնելու ատեն պէտք է կ'ընել եղածին չափ աւելորդը հիւրանոցին կողմն անցնել . բայց այսու հանդերձ պէտք չէ զրկել ամուսինն և տղաքներն իրենց հաճելի եղած սնունդէն :

Բազմաթիւ ընտանիք մը աւելի շատ խնամքներ կը պահանջէ : Տարիքներու և ճաշակի տարբերութիւնն շատ պահանջումներ յառաջ կը բերէ . մեծ խմատութիւն պէտք է այսպէս կառավարող թեան մը մէջ : Խմատուն և իւր ընտանիքին անձնուէր կ'ինն միայն կրնայ յաղթել այս ամեն դժուարութեանց :

Բնական գիտութիւններն իրական միջոցներ կ'ուսուցանեն զինիներ, ընդելիներ, բանջարեղէններ պահելու մասին : Այս գիտութիւններն կ'ըզգուշացնեն նաև խորդախութիւններէ . պէտք է զիտնալ թէ՛ ամեն բանի խորդախութեան կան : Անօրեայ պաշարներ գնելու կամ անոր վրայ հսկելու պաշտօն ունեցող անձը պարտի այս ծանօթ լծիւններն ունենալ, որպէսզի չխաբուի այն խորդախութիւններէ՝ որք յաճախ առողջութեան տը կը փնտսեն : Աշխարհագրութիւնն ալ մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ . նա մեզ կ'ուսուցանէ թէ ո՛ր կը գտնուին պաշարներու կամ գլխատեղիւնաց լատդոյն տեսակներն :

Տան տիրուհւոյն գործերն միայն տունը ընտրել, կարասիները տեղադրել և սաշարը պարտաւոր չափով լինի, նա տակաւին ուրիշ գործ մ'ալ ունի, այն է ծառայից ընտրութիւնն, որ առաջիններուն չափ և աւելի փորձառութիւն, չրջահայեցութիւն և կանխատեսութիւն կը պահանջէ :

Արդի ծառաներն նոր տուն մը մտած տաննին շատ տաղանդ ունենալ կը կեղծեն մինչդեռ ատոր մի փոքր մասն իսկ չեն ըստացած . իրենց աշխատած տան մէջ իբրտէր կ'վարուին : Ծառայից այս վարմունքն թէ և այս դարուն կը վերագրուի, բայց կ'տեսնեմք թէ հին ատեն իսկ՝ որ մարդիկ կը պարծէին հաւատարիմ ծառաներ ունենալ, մեծ մասն ծառայից արդի ծառաներուն վարմունքն ունէին և այդ հաւատարիմներն խիստ փոքր մասն կը կազմէին : Մեծ փորձառութիւն և խահեմութիւն պէտք է այս անտանելի ծառայից հետ վարուելու համար : Երբեմն մարդ կը կարեկցի անոնց փիճակին վերայ և կըսէ թէ ասոնք ինզգուսներ են, բայց պէտք է դժուար թէ հիմա դիրքերը փոխուած են և ասն տիրուհիներն են որ անոնց գերիներն եղած են : Ծառայից յաճախ փոփոխութիւնը մեծ փնտսներ կ'տայ տեարց և այս մասին ծառաները չեն՝ որ կը մեղադրուին, այլ տէրերն են՝ որ կը քրննադատուին :

Իրաց այս վիճակին մէջ դարման մը կայ միայն . ուս է թէ տան տիրուհին պարտի տնական աշխատութեանց վարժուած ըլլալ . նա թո՛ղ չամաչէ կարկտելու, ալելու, կար կարելու և մինչև իսկ ի հարկին լաթ լուալու և կերակուր եփելու . այսպէս վարուող տան տիկին մը կը հասկցնէ ծառայից թէ՛ կրնայ ի հարկին առանց անոնց մնալ : Եւ այսպէս ծառաներն կ'ուզեն ինքզինքնին, և տան տիրուհւոյն բարի օրինակն զիրենք ի զգաւատութիւն կրնայ բերել :

Ընտրողութիւն, արդարութիւն, խոհեմութիւն, հանդարտութիւն, հաստատամտութիւն և գործունէութիւն . ահա՛ այս յատկութիւններն պարտին տան :

տիկնոջ էական յատկութիւններն լինել , որպէսզի նա կարենայ կաւարել իւր տունը և ծառաներն , զի որչափ որ պահանջող և անտանելի լին նոքա , ի մաստուն տանտիրուհին կրնայ զարձեալ իրեն արժանաւոր ծառաներ գտնել :

Արգարութեամբ հրամայեմք , առնուածութեամբ վարուիմք անոնց հետ , բայց ոչ ընտանի թեամբ : հաճոյակատար լինիմք առանց տկարութեան և այն առտեն պիտի ունենա՞մք հաւատարիմ և անձնուէր ծառաներ :

Մանաւանդ խօսելով հայ պանդուխտ ծառաներու մասին՝ որք ամեն պարագայի մէջ հնազանդ և հաւատարիմ են իւրեանց տեարց և տիրուհեաց , սոքա աւելի արժանի են կարեկցութեան և զթութեան հետ իրենց հայրենիքէն և իրենց ընտանիքէն՝ ծառայութեան վիճակի մէջ :

Գ. Գ.

ԵՐԿՈՒ ՏՈՂ

— — —

ԱՊԱՀԱՐԱՆ ՆԻ ՀԱՅ ԿԻՆՆ

Մեր Ե՛, և Յ թիւերուն մէջ ԱՊԱՀԱՐԱՆԻ յօդուած մը հրատարակեցինք , որ եւրոպական զեղծմանց մին կը պատկերէր իւր մէջ . արդարեւ ազգի ազգի մեղութիւններէ հարստահարուած ազգերը եւանդեամբ կը պաշտպանեն ապահարզանի օրէնքը , որ այնչափ վնասաբեր է ընտանեկան յարկերու բարւոք կազմութեան . եւրոպական այս օրէնքագրութիւն . եթէ երբէք տեղի ունենայ , այլ որ աչդէն մեծ չափազանցութիւն ունեցած է արեւմտեան երկիրներուն մէջ , մանաւանդ թէ հետեւողներ — Լիւիս-գոսի օրէնքին չափ ազդեցութիւն պիտի ունենայ , ընտանեաց նուիրական կապը

ըլ լուծանելու մասին . և ինչ չարիքներ չեն հետեւիր այս յոռի դրութեան , երբ ամուսինն կնոջմէն , որդին իւր հօրմէն կը բաժնուին հակառակ բնական նուիրագործեալ օրինաց . ինչ անուն պէտք է տալ այս օրինաց , արդիւնք յառաջող խնութեան թէ յետախաղացման , ընթերցողաց կը թողու՞մ վճռել :

Ապահարզանի օրէնքը երբ կընը . կոտենք այսքան կործանարար մեղ , միւս կողմէ կը միջիթարուինք հայկական ամուսնութեանց երանական վիճակին վերայ . արեւելեան հայ ընտանիքներ դեռ անլոյծ պահած են այն յօդակապ՝ որով հայուն ամուսնութիւնը միշտ պաշտելի պիտի մնայ , և այս նոյն խիւղապացւոյն վկայութիւնը հաւատարմացուցած է մեզ , թէ և հայոց Պատրիարքարանի գլխաւորութիւնք երբեմնակի ամուսնական պառակտումներով ստուարացած են , սակայն երբէք ատոմք արգելք չեն դրներ մեզ հաշակելու ճշմարտութիւնն թէ , հայ ընտանեկան յարկերու մայրերըն յուշակապարիկներ են բազմահապոյր , որոնք ուսած են , գործով աղէտ խիլ , կեալ սակաւտալէտ և երջանկացուցիչ :

Եւ արդարեւ երբ տունը աւանդական սրբութեամբք անմահ , կը կատարէ իւր դերն ազգին գոյութեան մէջ , երբ հայ կիներ , մանաւանդ Ասիոյ խորերուն մէջ , իւր ընտանեաց գահադուխ կը բազմի գողարիկ անուամբ մը , ինչու չորախոսանք մենք , անտոյգ ճակատագրի յենեալ հայերու . այս է ահա մեր հայութիւնը , ուրկէ զուրկ են մենէ հարստագոյն և լուսաւորեալ երկիրներ , ի մասնաւորի Գաղիա : Գոհաւատութեան պարզ յորդորներ գուցէ երբէք չորբուսեցան այդ կանանց սակայն խիստ լուրջ միտ առած են անոնք զայն . հայ կնոջ

մանուկ մատուղ, կը ձգէր դասերը և խոտ ժողկեւու և ցանեւու կ'երթար. ասոր համար կը կարծուէր որ բան մը չպիտի կրնայ ըլլալ. հայրը կօշկակարի մը քով դուռ. բայց յետոյ իւր բուսոց դասակարգութիւնը բոլոր աշխարհին պիտի ընդունել տար :

Տըքէն, առաջ Փարիզի բնական պատմութեան Միւզէին պարտիզպան սպասաւորն էր. բայց յետոյ գիտութեանց ճեմարանին նախագահ եղաւ :

Պէրանժէ, անմահ Պէրանժէ, դերձակի մը զաւակն էր, և իւր ազգականներէն մէկուն քով օթեւանի սպասաւորութիւն կընէր. բայց յետոյ հեղինակը եղաւ այն ժողովրդական երգերուն զորս բոլոր Գաղղիա տերած է. մեռաւ Փարիզի մի թաղին մէջ որ իւր անուամբ կոչուեցաւ :

Հապա՝ զինուորականներէն. — Լոմն՝ որ ախոռի սպասաւոր մ'էր Ֆրանսոյի մարաշախտ եղաւ. Մուրատ՝ որ պանդոկապետի մը տղայ էր՝ Նաբօլիի թագաւոր եղաւ. Միշէլ Նէյ՝ որ տակառագործի մը խանութը աշխարհք եկաւ, դուքս մը և իշխան մը եղաւ. Տոմէնիլ որ պարզ կամաւոր մ'էր, պետութեան պարսն մը եղաւ :

Ի վերջ բանիս, յիշեմք մի հնդկական առած որ շատ ճշմարիտ և շատ գործնական է.

Այն որ իւր կենաց մէջ ծառ մը րնկած է իւր նմաններուն օգտակար եղած է :

Եթէ ամէն մարդուն որուած չէ մեծ գիւտեր ընել կամ մեծ հրաշակերտներ արտադրել, ամեն մարդ կրնայ իւր կենաց մէջ, տնկել իւր ծառը, և ասանց մեծ մարդ մը ըլլալու միշտ աշխատող մը ըլլալ :

Ասով է որ ազգ մը մեծ կ'ըլլայ :

Բ.

Դէշ հնչումը՝ շատ գէշ սովորուած թիւն մը զգուելի, թերութիւն մ'է, կը լինի յուզումը շատ անգամ պատճառ կը լինի հնչման պակասութեան : Դժբաղդաւար, այդ յուզումն ալ պակաս չէ մինչեւ իսկ մեծ մարդոց քով :

— « Հնդհուպ պիտի մեկնի՞ք, կը հարցնէր քանի մը տարի առաջ արքայ մը՝ մեծ պետութեան մը գեսպանին : »

— « Տէր Արքայ, պատասխանեց քաղաքագէտը, գաթ ուրբալ պիտի մեկնիմ. ոչ գալ ուրբալ. ներեցէք, ներեցէք, գալ ուրբաթ : »

— « Գա՛լ ուրբաթ ըսել կուզէք, հարցուց արքայն ժպտելով : »

— « Օ՛հ այո՛, Տէր արքայ : »

Թոթովելը՝ շատ անգամ շտապաւ խօսելու արդիւնքն է, թոթովելը իրական թերութիւն մ'է, այնպէս որ զայն ունեցողներ զինուորութեան չեն առնուիր : Իրաւացի է այս, քանզի այդ խեղճ ստանաններ լինչպէս պիտի կրնան կանոնական կոչումը արտօսանել. և մինչդեռ պիտի զբաղին ըսելու. ո՛վ, ո՛վ, ո՛վ, ո՛վ ո՛վ կ'ապրի, թշնամին արդէն հեռացած պիտի ըլլայ :

Բայց ո՛րչափ թոթովելներ պիտի կըրնային ուղիղ խօսիլ եթէ ուղէին քիչ մը աշխատութիւն յանձն առնել, վարժութիւնը և կամքը միայն բաւական պիտի ըլլային այդ հետեւանքը ստանալու :

Ի բաց թողունք Դեմոսթենէսը՝ որ չվախեցաւ երկար ամիսներ ստորերկեայ մը թաքչիլ հնչման յուրութիւնները ուղղելու համար, և որուն բերանը, պղտակ գայլախաղներով լեցուն, կահակներուն ալմուկին հետ կը մարտնչէր հանրական ժողովներու փոթորիկներուն վար-

Ժուերու համար, մեր օրերով իսկ տեսնուած են ատենարանք՝ որք իրենց լեզուն դժուարութիւնները հարթած են յամառ կամքի մը իշխանութեամբ:

★ ★

Նշանաւոր քարոզիչ մը, օր մը պատմեց մեզ թէ նոր սկսած ժամանակը գրեթէ միշտ կը կակաղէր. — «Այդ թերութիւնը անհետացնելու համար, կ'ըսէր, լեզուի ծայրը վերի կզակիս կարող ահաւայներուն ներքին մասին վրայ կը կըրթնցնէի, և այդ կարճ ժամանակամիջին մէջ երկու անգամ ցած ձայնով խօսքիս առաջին բառերը կը կրկնէի. այսպէսով միշտ կարող կ'ըլլայի առանց դժուարութեան խօսիլ:»

Անուանի ժիւլ Ֆավր ալ ասանկ էր, ատենարանութեան նոր սկսած միջոցին քիչ մը կը կակաղէր, բայց յետոյ դիւրութեամբ կը յաղթէր այդ արդեւոր և սքանչելի ճարտարութեամբ խօսիլ կը սկսէր:

Փարիզի շնորհալի և համբաւաւոր դերասանուհիներէն մին, նոր սկսած ատենները, այնչափ դժուարութիւն կը կրէր խօսելու և մանաւանդ արտասանելու ասորէն բառը որուն մինչեւ որ վերջին վանկը բերնէն ելլէր, պուլվարի մէջ պլտոյա մը ընկէ ետք դառնալ կարելի էր: Բայց հետզհետէ այնպիսի ճարտարութեամբ ուղղեց այդ սխալը որ անոր արտասանութիւնը բոլոր ունկնդիրները յապուշ կը թել սկսաւ: Մեր մէջ ալ կը տեսնուին սոյն օրինակ կակաղող դերասաններ և դերասանուհիներ՝ որք օրինակ պէտք է առնուն իրենց համբաւաւոր ընկերուհի Օր. Մարի Եուարդէն՝ որուն յետակ և դիւրալիք արտասանութեանը մեր շատ ընթերցողներ զմայլած ըլլալու են:

Գ.

Ինչ խոշոր փոր ունիս եղբւր, որկո՞րամն' Փարիզ: Ահա ինչպէս կը պատմէ մեզ այդ մասին քու հոգակաւոր լրագիրներէդ մին, Բէէ-դէ-Ֆրանսէ:

«1882ին Փարիզի շուկան բերուած ամէն տեսակ ձուկերուն և խեցիներուն քանակութիւնն է 27,293,340 քիլօկրամ: Ասոր մեծ մասը բերուած է Անգղիայէն, Պէճիգայէն, Հոլանտայէն, Բրուսիայէն, Իտալիայէն, Չուիցերիայէն, Ամերիկայէն: Միայն 16-17 միլեօնի չափը գաղղիական ձկնորսութեամբ հայթայթուած է: Ուրիշ խեցիներէն դատ, միայն ոտարէէն 5,332,700 քիլօկրամ ուղարկուած է: Գալով թռչուններու, երէներու և հաւերու, ասոնց քանակութիւնն է 24 միլեօն քիլօկրամ: Ըսել է որ Փարիզ օր ըստ օրէ ձկնակեր լինելու կը միտի: Իսկ ըստ պատուած մսին քանակութիւնն է 32 միլեօն 58,832 քիլօկրամ, ըսել է որ ձուկէն 5 միլեօն և հաւերէն 8 միլեօն աւելի:

«Արդի սերունդք այդ նոր միտումով պիտի մտնենա՞ն արդեօք անողալայէս հին ժողովրդաց ձկնակերութեան:» Մենք ալ կ'ըսենք:

Մսին գնոյն հետզհետէ բարձրանալը չէ՞ արդեօք պատճառ այդ ձկնակերութեան, որ, ըստ առողջարանական սկզբանց, նիւթական և բարոյական անկում կ'ենթադրէ անոր ենթակայեց քով...:

Դ.

Պ. Էրնէսթ Բիօն, իւր «Առաջին Ուրբաթ» ընտիր գործոյն մէջ, հետեւեալ գեղեցիկ ուղերձը յօրինած է մայրենի կաթնոտութեան պաշտպանութեանը համար: Առանց բանաստեղծ ըլլալու, կարող զգացի գրիչս թարգմանել այդ

կտորը ժողովրդական լեզուով (ինչ վր-
նաս ունի.) և մատուցանել զայն մեր
գեռաճառ տիկնանց ուշադրութեան :

Ա. Լ. ձեզ, Տիկնայք

Վարդ պոկուհիով, աղուոր, ձերմակ երկու ստեանց
կը դարձունեմ նայուածներս ի մեծ նախանձ,
Բայց չեմ իշխեր, ուշիւ նայիլ է մի ոճիր.
Նուր ինձ ստկոյն, համեստութիւն, և մի խրաչիր,
իմ կորացած գլխոյս նայուածս է ներքի.
Հայր մը եմ ես, զայդ իրաւունք հայր մը ունի :

Ինչ մարդու կամ պիտի վազէ այդ տիկնայքն՝
Ո՛ր նուրը մերթիւն վրայ կապոյտ երակներ են.
Ինչ տնուշ տուք կը զգայ նա՝ որ զայն կը ծծէ.
Հեռու կա՛ց, ո՞վ հետաքրքիր, աղուոր ծիծէ.
Սուրբ վայրկեան մէ՛. ահա մայրիկ կը պատրաստուի
Եւ նորազարթ մանկան ծաղիկ զուարթ կը բացուի.
Մայրը կ'առնէ գիրկը տղայն՝ որ կը դիմէ.
Քերթնչիկն ինչ հաճոյական այս պատկեր մ'է,
Զունի, միզ պէս, վաղ Լան հոգը, տնոր գաւաթ
Լիցուն է, միշտ անոր սեղանն ալ պատրաստ.
Մարդը շաղկի մը ծաղիկ ծածկոյթ են սեղանին
Երանի ոյր ոտը են ձեռաց մէջ մայրիկին :

Ո՞վ կանաչք, դուք ստիճք տուէք ձեր գաւազաց.
Այս առաջին պարտք է, դիտցէք, զի ընտանեաց
Առողջութիւն կը պահանջէ որ զայդ ընէք :
Թանկագին յոյժ օժիտն է կլոր ծիծ մը, դիմէք :
Կ'ուղէ՞ք առողջ զուտկներ տալ մեր հայրենեաց
Մի՛ գլանաք զայդ մայրական շնորհ ձեր գաւազաց :
Առողջ ուղիղ պատրաստեցէ՛ք զի հայրենիք
Ռաբախնայ և խնդայ երբ դուք կը կարգուէք,
Տուէ՛ք անոր, տարուէ տարի, ձեր հասուցած
Հասկները որք իւր պատճառ ըլլան փութաց :
Ստկոյն մի տաք այդ մարդու սերմ՝ օտար խնամց
Որք նոյնն ոչ թէ տղոց, այլ լրման ամոց :

Ետութիւնն — պէրանք հոգիք շրջուցին .
Երանի թէ օրէնք մեզի չէ՛ք [*] տային .
Այդ օրինակ բարի ձեռքէն զուրկ ենք մնացիւր
Կը ցաւիմ յոյժ, բայց ինչ օգուտ թէ իմ ցաւեր,
Կը մեղքնամ որ աղքատներ ի զուր մեռնին :
Աւաղ, մեր շատ փոքրիկներ ի զուր կը թու մին :
Վասն որոյ, քեզ կաղաչեմ ո՞վ հզօր Բնութիւն,
Տուր նաւանց իսկ չափերու, տուր առատութիւն,
Եւ մայրենի սէր կաթոգի մեր կենեւուն .
Երկու աղբիւր տնոնց մարդը տուր կուրծքերուն՝
Ուստի հոսէ կաթ կենսատու գիշեր ցօրեկ,
Եւ սնանին անով որդիք մեր արու էգ :

[*] Քրէշ. Տղամբը զարգացնելու համար մանաւոր
հաստատութիւններ :

Ռ. ՌՕՊԵՆՍՈՆ

ԱԻՆԼՈՐԴԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մարդկային ազգն իւր մտաւորա-
կան կատարելութեան սահմանին մէջ ա-
ռաւել եւս պիտի յառաջ քայլէր, դժ-
ուարութիւնք պիտի հարթուէին, ըզ-
դացմանց և դադափարաց նոյնութիւն և
պարզութիւն պիտի տիրէր ընկերու-
թեանց մէջ, եթէ այդ արագ շարժման
արդեւք լինող քանի մը խոչընդոտներ
չ'յառնէին, որոյ նոյն իսկ ծնունդ կու-
տայ մարդկային տկարութիւնն : Այդ
տկարութիւնն կ'ենթադրէ ի մարդիկ ան-
շուշտ թերի դաստիարակութիւն մը,
մանաւանդ ի կրօնականին : Քրիստոնէ-
ական կրօնն ներքին համադմամբ դաւա-
նողը այնպիսի վստահութիւն մը կ'զգայ
յինքեան, որով առաջնորդ կը կոխէ ինչ
որ հակառակ է գիտակցութեան : Այն
ազգեր և ժողովուրդներ՝ յորս գիտու-
թիւնք և արուեստք խիստ յառաջացած
են, լաւ ուսումնասիրած են սա ճշմար-
տութիւնն թէ ամէն դաստիարակութիւն
որ կրօնական չէ՝ անկատար կը դործէ
զմարդ : Մարդկային ազգին դադափար-
ներն միշտ ի յառաջդիմութիւն կը ճըկ-
տին, և նորա ամբողջութեան մի մասն
կազմող կանանց սեռն ոչ նուազ կը
օժանդակէ այս ընթացքին, նա՛ մանա-
ւանդ. կանայք իբրեւ կարեւոր անհատք
մարդկութեան կրնան մեծ մըլում տալ,
եթէ ջանան համակերպիլ իրենց բարձր
կոչման : Բայց ցաւալին այն է որ ընտա-
նական ներքին յարկերէն կ'սկսի արդի-
տութիւնն, ընտանեաց ծոցէն ծագումն
կ'առնու այն մանաւոր ախտն, զոր
ընդհանուր անուամբ աւելորդացումն
կամ անպարտաւեր կը կոչենք : Եւ ինչ է
աւելորդացումութիւնն : Տարապայման

երկիւղ մի յԱստուծոյ, որով դերա-
գոյն էակի մը վեհութիւն կը հիմնեմք
ի սնոտիս, այդ վեհակին մէջ անկարելի
է Աստուծոյ գաղտնաբան համաձայնեցու-
նել բարութեան՝ զթութեան գաղտնա-
բան հետ. ամէն հովիտակ գաղտնիք
մը նշմարելով, ամէն կայծակի ներքեւ
նախախնամութեան մի յանկարծական
պատահան: Աւերորդապաշտն երկիւղ
ունի յամենայնէ, տերեւէն, ստուերէն,
երազէ, երեւոյթներէ, մահաւիթ տը-
պաւորութիւն մի ընդունելով այն դուռ-
նաքեայ բաներէն՝ որ զինքն կը տազ-
նապեն: Լաւ նկարագրած է Թէոփրաս-
տոս յոյն մատենագիրն սնապաշտին
տարօրինակ նախապաշարումներն: «Եթէ,
կ'ըսէ, ճամբան կատու մի քովէն անցնի,
յառաջ չ'երթար մինչեւ որ այլ ոք ան-
կէց չ'անցնի: Եթէ մուկն արիւրին պար-
կը կըծէ, կ'երթայ ըզլիւսահմայն կը
հարցունէ թէ ինչ պէտք է գործել,
և պատասխան առնելով թէ «գնա՛, կար-
կատել տուր մարթագործին», կ'երթայ
դուրս կը հանէ պարկը, և անոր տեղ
զոհ կը մատուցանէ: Եթէ տուն երթա-
լու տանն բուռ տեսնէ, կը խռովի, և
կը դռնէ, վեհգ. Աթենաս, և այնպէս
կ'անցնի: Ո՛չ գերեզման կ'երթայ և ո՛չ
յուզարկ մեռելոյ, «այլ պէտք է ինձ,
կ'ըսէ, սուրբ լինել պղծութենէ»: Եւ
երբոր երազ տեսնէ, երազահաններուն
և քրմաց կ'երթայ հարցունել թէ ո՞ր
դից և կամ ո՞ր դիցահեաց պէտք է
ալօթել: Եւ եթէ ո՛րքէն ծովի մէջ լու-
գանալ, գլխուն վրայ սխտոր կը ձգէ,
որպէսզի մէկն չ'չարանի իւր գեղցն
վրայ»:

Աւերորդապաշտութեամբ կ'ապառի
մարդոյն ներքին կենդանութիւնն, և
այն շերտ՝ զգացմունք՝ որը կան իխորս

որտից՝ կ'ընդարմանան ժամանակէն խիստ
կանուխ: Երբ անդամ մի տեղի տրուի
աւերորդապաշտութեան, խիստ դժուար
է յետոյ խոյս տալ անտի. մանաւանդ
երբ մանկանց թարմ մտքերն անխոր-
հուրդ երկիւղի չարագուշակ ցնորքնե-
քով պաշարուին, տակաւ կը գօտանայ
նորա էութեան արհիւ մտնն, սիրտն, կը
խլացունէ ականջներն իւր անխառն և
պարզ կրօնական և բարոյական դիտել-
եաց, և չ'տարնոցա ճանաչել ուրիշ կա-
նոն, բայց եթէ առասպելաց և բարբա-
նաց անխմտ զրոյցներով յագեցա-
լու տրամագրութիւնը:

Աւերորդապաշտութիւնն ընդգէմ կը
գործէ աստուածութեան կողմանէ դըր-
ուած կարգին, չ'հետեւիր այն ճանա-
պարհէն զոր ցոյց տուած է Արարիչն
ընդհանուր մարդկութեան, ընդ որ եթէ
քայլեմք անխտոր, մարթ է մեզ հաս-
նել բաղձալի երջանկութեան: Աստուծոյ
մարդասէր զթութիւնն հաշտ աչօք կը
նայի մարդկային ակարութենէն գործը-
ուած յանցանաց, բայց աւերորդապաշտն
անողքեւոյ և անգութի կերպարան կ'ըն-
ծոյէ զթութեան Աստուծոյ, հակառակ
կրօնից որ կը խրախուսէ զմեզ անվեհեր
հայցել զոգորմութիւն նորին: Անաստ-
ուածք, կ'ըսէ Պլուտարքոս, անհաւա-
տութեամբ և անտարբերութեամբ դէմ
կը կենան այն բարեաց զորս Աստուած
կ'առատաձեռնէ, իսկ աւերորդապաշտք
կը հաւաքեն այն բարիքն, սարսափա-
հար և տարակուսութեամբ իբրեւ թէ
չարիք և փուշ պահուած լինէր նոցա մէջ:

Նախնի հեթանոս ժողովրդաց ազեա
վեհակն մէջ աւերորդապաշտութիւն կամ
սնապաշտութիւն յետին ծայր յառաջա-
ցած էին, բայց այժմ իսկ փոխանակ
աւետարանի ճշմարտութեան միջոցաւ

խոյս տալու այդ հոգւոյ հիւանդութեանէն ցաւօք կը տեսնուի որ հայ կիներ և ընտանիքներ դեռ պահած են իրենց մէջ բազում նախապաշարմունք, և անտեղութիւն նկատուած է զայնս ի բաց թօթափել: Հայ կանայք և ընտանիք փոխանակ իրենց որդւոց աւանդելու փրկարար և պարզ ճշմարտութիւններ, նոցա մանկութեան առաջին օրերէն կսկսին խնամով և երկիւղածութեամբ ուսուցանել կարգ մը սնապաշտ կարծիքներ և սովորութիւններ, (մանաւանդ գիւղօրէից և գաւառաց մէջ) որ արգարեւ և ո՛չ նուազ նախատինք է մարդկութեան: Թողու աստուածային կրօնից պատուէրներ, դո՛հ չլինել նորա բացարձակ պարտութենէն, մասնաւոր կրօն ստեղծել անձին, դրժել է մարդկային պարտուց, և անհատատրիմ գտնուիլ իւր ուխտին:

Սեւերդապաշտին համար, կ'ըսէ գարձեալ Պլուտարքոս, մարմնաւոր հիւանդութիւնք, աղէաք բաղդի, զաւակաց կորուստ աստուածութեան հարուածներ են, աստի չհամարձակիր ուղղել՝ դարմանել իւր թշուառութիւնն, ո՛չ կռուիլ ընդ նմա, զի մի գուցէ կասկած յարուցանէ թէ կը կռուի Աստուծոյ հետ, և թէ կը դիմադրէ անոր պատժոց: Եթէ հիւանդ է, բժիշկն կը ջանէ իւր քովէն դուրս, եթէ վիշտ ունի, կը փակէ դուռն այն մարդոյն դէմ, որ կըրնայ խրատ և մխիթարութիւն տալ նմա: «բարեկամ, կ'ըսէ, թո՛ղ կրեմ իմ ամպարը շտուծեանս արուած պատիժն, ես անխեղ արարած մ'եմ, առարկայ ցաւմանն Աստուծոյ»: Կը նստի իւր տունէն դուրս, գարշիլի ցնցոտիներ հագած, բարձրաձայն խոստովանելով զանազան յանցանքներ, զանազան անհոգութիւնք զորս գործած է, աղաղակելով թէ «այդ

բանն խմեց, այս բանն կերաւ, թէ այսպիսի ճամբու հետեւեցաւ»: Սյա անտեսնոյն իսկ կրնայ առաջնորդել իւր գերւոյն մինչեւ անձնատապանութեան: Վաղեմին Միդաս, եթէ պէտք է հաւատալ աւանդութեան, վհատելով զանազան երազներէ վերջ, ա՛յնչափ տաղտուկ վիճակի մէջ ինկաւ, որ կամովին մեռաւ ցլու արիւն խմելով: Արիստոգէմ, Մեսենիոյ թագաւորն, ի մարտին ընդդէմ Սպարտացւոց, լսելով շանց գայլերու պէս ոռնալն և տեսնելով սէղ մը բուսած ընտանի սեղանին շուրջ, գուշակութիւնք՝ որովք սարսափած էին վհուկք, ա՛յնչափ ջլատեցաւ որ իւր բոլոր յոյսերն սպառեցան և խողխողեց զինքն: Սեւերդապաշտին բարեպաշտութիւնն և ոչ իւր կրնայ գովելի լինել: Կրօնական զգացմանք՝ զորս կը կաթօծէ ունենալ կոյս իմն են նախապաշարմանց, որք կը գրգռեն զբարկութիւնն Աստուծոյ քան կ'ածեն զնա յողք:

Ի մանկութենէ ի բարին և յօղտակարն սովորեալ միտք մը, անյողգողգկը մնայ կենաց փոթորիկներէ, աշխարհի վրդօյններէ, և լուրջ և կրթեալ բնտանիքներ կը ջանան զայն ինչ միայն ուսուցանել իւրեանց որդւոց, զոր կը պատուիրէ իրենց կրօնքն. և կղզուշանան ի սնապաշտութեանց, գիտնալով թէ «օրնապաշտութիւն է ամէն ինչ որ արտաքոյ է քան զերկրպագութիւն գերագոյն էին, և քան զհպատակութիւն սրտի յաւիտենական պատուիրանաց նորա» կ'ըսէ Վոլդէն:

Սեւերդապաշտութեան գլխաւոր պատճառներէն մին կրնայ համարուիլ այն գժուարութիւնն, կ'ըսէ Պէրժիէ, զոր կը կրէին նախնի հեթանոսք բնութեան հակառակ երեւոյթներն բացատրելու ե-

ղանակին մէջ, և չէին կարող ի միտ առնուլ թէ ամենակարող էակ մի կրնար ամէն ինչ ընել, և առաջնորդել ամենայնի իւր կամաց մէկ ներգործութեամբ: Սուերորդապաշտութեան ամենէն գարշելին մարդկային զոհերն՝ յառաջ եկած է մարդոց վրէժխնդրութենէն, և մարտակերաց անգթութենէն: Դիւթութիւն և մուգութիւն ծագումն առած են հիւանդութենէ բժշկուելու անձին բարիք հայթայթելու կամ այլոց չարիք ընելու փափաքէն: Երազներու գուշակութեանց՝ բժժանաց վստահութիւնն՝ զապագայն ճանաչելու անսանձ հետաքրքրութեան մը արդիւնքն եղաւ: Խաբեքայներ կրցան օգուտ քաղել մարդոց դիւրահաւանութենէն և սկարութենէն, համբաւ՝ վարձ մեծութիւն ուտանալու համար՝ ոմանք կը պարծէին զախտս բուժել, այլք՝ կարենալ փոփոխել բնութեան ընթացքն՝ և պատիժ դրկել»:

Ուրեմն պարզապէս յոյժ գուհիկ լինելով այս տեսակ սովորութիւնք, պարտ է խորշիլ և ի բաց լծթափել, այլ ոչ անխորհրդաբար, նման անոնց որք խոյս տալու համար աւազակներէ, կ'ինան անել շաւղաց մէջ, կամ որոմք քաղելու համար՝ զյօրեանն ընդ նմին կը խըլեն, ըսել կ'ուզեմք թէ առանց կըրօնական համոզումներն այլայլելու պէտք է դանել ճշմարիտ բարեպաշտութիւնն:

Քրիստոնէական կրօնն որ կը չափաւորէ զմեզ համբերութիւն և վստահութիւն ներշնչելով ի մեզ՝ միակ դարմանն է այս ազիւտից:

ԵՐՈՒԱՆԻ Տ. ԱՆԴՐԵԱՍԵԱՆ

ԹՐԱԽՕՄԱ ԿԱՐ ՊԱՇԼԸՔ

(Շար. և ձեռն)

Արդ երբ կը տեսնուի թէ ծնողք սկզբնապատճառ կը լինին, թերեւս անգիտակցութեամբ, շատ մը չարեաց, ըստ մեզ անաեղի կը թուի դատապարտել օրիորդներն իբրեւ հեղինակ «ազգափնտառութեան», քանի որ թէ՛ օրիորդք և թէ՛ երիտասարդք միանգամայն կը հետեւին միեւնոյն ցուցամուկութեան տխրահար, քանի որ չուայլութենէ զտա չ տ մը անհաճոյ ընթացքներ կը պարզուին իրենց առջեւ ծնողաց թելադրութեամբ:

Չմոռնանք ըսել թէ ժամանակին դառնութիւնները եւս յոյժ կ'օգտեն ապականութեան մղել երկսեռ հայ երիտասարդութիւնը, թէպէտ և այդ ապականութենէ զերծ կան սակաւաթիւ երիտասարդք և օրիորդք, որոնք երաշխաւէտ ապագայի մը յուսով կ'սպասեն պարկեշտութեամբ, անկեալ երիտասարդութեան մը մէջ յաղթական ոգիներ հանդիսանալով: Յուսանք ասոնց թուոյն ստուարացման:

Դ. Չուզելով երկարօրէն բանակառւի բռնութիւլ, վստի զի ամենէն յանգրգնագոյն է անծանօթի մը հետ ի պայքար մտնել, կուգամ ո՛ր Գերենիկ, զըրուած քիզ սոյն մասին՝ յորում յորդորներ կուտաս առ երիտասարդս և առ օրիորդս. գաւառացի հայոց կը յանձնարարեմ, պաշլըղի օնարգ առեւարոյ մասին գրածներդ հասկնալ, գաւառային առաջնորդաց ազգասիրութենէն թախանձազին կը խնդրեմ հակառակիլ սոյն և նմանօրինակ կործանարար սովորութեանց, որոնք ամուսնութիւնները դժուարացնելու կը միտին, մանաւանդ մէկ քանի գաւառաց մէջ տեղի ունեցած տա-

բաժամ ամուսնութեանց մասին, որոնք
սերնդական ամուսն կը փնտսեն յոյժ խիստ
մանկահասակ պատանիներ և օրիորդներ
ամուսնութեան լծոյն ներքեւ մացներով
զարմանալի՝ հակապատկեր, աստ ի Պօլիս
կատարեալ այրեր հալիւ կը խորհին ա-
մուսնութիւն, իսկ Ստիոյ մէկ քանի տեղ-
ուսնքն, մանուկներ, որոնց ֆիզիքա-
կան զարգացումն դեռ աւարտած չէ, և
որ պարտի աւարտել ըստ առողջարանա-
կան պայմանաց, կամուսնանան այդ-
մանկունք իրենց ծնողաց հաւանութեամբ
տխեղծ և ապիկար տարր աւելցնելով ազ-
գին առողջ մասին վրայ, ահա չարիք մը
եւս, զոր չէ պարտ անտեսել, որով ի
պրօնութիւնը անգոհնելու ատեն:

Ստիական հայուն կեանքն բազում
այսօրինակ թշուառութիւններէ շրջա-
պատեալ տեսնելով՝ կը ցաւինք դառ-
նապէս նախ որովորեալ հետեւա-
նաց վրայ. հայ յրազրութիւնը բազում
կրօնափոխութիւններ յիշած է որոնց
պատճառ կը դանկնք սոյն առեւտրէն
ձանձրացող և նորա նահատակներն, մեր
ներքին կազմակերպութեան այս արդեւն
եթէ բառնամք, յոյժ ուրախալից երե-
ւոյթ մը պիտի բնծայենք հայ ընտանեաց:

Երկրորդ՝ կը ցաւինք յանհունս որ
մեր նահապետական ընտանեաց վիճակն
նկատողութեան չառնուիր քանի մը գա-
ւառաց մէջ, և թէ այդ գաւառներուն
մէջ հայ տարրը իւր անկման կը գլմէ,
անխորհուրդ նախապաշարմանց պատճա-
ռաւ կամ առողջաբանական անդիտակ-
ցութեամբ, որոնց վերահաս վառնդն
ակներեւ է հանուրց:

Հայ պոլսեցի երիտասարդաց դա-
լով, ցաւալի է նոցա քնթացքն անապա-
հով կամ յոռի վիճակի մը մէջ տեսնել
բազումք ինոցանէ չեն յարգեր արդա-

րեւ տնտեսութեան սկզբունքներն. և
յուսմէսս կը վատնեն իրենց աշխատու-
թեանց և քրտանց երախայրիքն, այս
կարգի երիտասարդք աւելի ազնուական
դասուն մէջ կը տեսնուին, իսկ միջին դա-
սու երիտասարդք իրենց վրայ կը կրեն
ընտանեկան յարկի հոգեր. իրենց ծը-
նողքն կամ քոյրերը կը խնամեն, որով
չատ ոչ ասոնց համար ամուսնութեան
կը հասնի ժամն: Այս վերջնոց ամուսնու-
թիւնը աւելի բարեբաստիկ կըլլայ. վասն
զի արդէն իսկ վարժուած բլլալով կե-
նաց ձախողածոց, այնուհետեւ անվե-
հեր կը լինին ապագային մէջ եկած դժ-
բախտութեանց առջեւ:

Թրախօմայի ազգամիջս ընդհանրա-
ցումէն երիտասարդք ոմանք կուպսեն
սատկի կամ այլ ինչի. որով ամուսնա-
կան սրբութիւնը անհասկնալի վիճակի
մը կը դատապարտուի, եւրոպական կըր-
թութեան ձախողակի հետեւիլը արդէն
իսկ երիտասարդաց սիրտը և միտքը ան-
վստահութեամբ կապած է օրիորդաց նը-
կատմամբ. արդարացի է այդ անվստա-
հութիւնը, թէ ոչ, չեմ կրնար պատաս-
խանել սակայն սա ճշմարիտ է թէ օրի-
որդաց վերադարձած պակասութեանց
չատ անգամ երիտասարդք պատճառ
կուտան. թէ օրիորդք՝ փոխանակ դրա-
կան բաներու փոյթ տանելու՝ պաճու-
ճապատանքներ կուղեն բլլալ, այնպիսի
օրիորդներ՝ որոնք երբէք չախիսի յուսա-
յին բարձրագոյն դիրք մը ունենալ, կըր-
նան ստակի զօրութեամբ իշխանուհիներ
բլլալ, ինչ զարմանանք. ո՛չ ապաքէն
գեղջկուհիներ թագուհիներ բլլալ, սա
տարբերութեամբ որ այս վերջինք բախ-
տիւ մանաւանդ զգառութեամբ այդ վի-
ճակն ժառանգած են, յիշենք եսթերը:

Այս մասիդ մէջ, ո՛ր Դերենիկ, լին-

չու չարաչար կը դատաւիեաւս զհայ օրի-
որդս, որոնց մէջ պատուաւոր բացառու-
թիւններ կան, թուով ոչ սակաւ, որոնք
իրենց դովելի բարեմասնութեամբ սըր-
տահաճոյ են պարկեշտ և առաքինի ե-
րիտասարդաց, մաղթէ ինձ հետ որ ու-
ղիղ դատաւարակութեամբ և նախնի հայ
կանանց նման պատրաստութիւն ամէն հայ
օրիորդք և «վերջ տան անոնցմէ ոմանք
սեթեւեթ ընթացից, թողուն այն ամեն
որ ստուերական են և իրական երջան-
կութեան չաւղին մէջ մտնեն, միջոց մը
դադրին իրենց պարերէն և դիտանքնե-
րէն և իրենց ապագայ տանը ճշմարիտ
տիրուհին ըլլալու համար սորվին տնտե-
սագիտութիւն, գի- կնոջ համար ամե-
նէն պատուաւոր և օգտակար գիտու-
թիւնը աստիկն յանձանձանաց գիտու-
թիւնն է, բսաւ Մոնթէյն, և ինչ ա-
ռաւել ճշմարիտ քան զայն խօսք. զի-
մաստուն կանայք շինեցին զառնս» :

ՇԱՀԵՆ

ՀԱՅ ԿԻՆՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՁ

Կրնամ բերկրապատար սրտիւ խոս-
տովանիլ թէ նոր հայ կինն չէ այժմ այն՝
ինչ որ էր ասկէ բաւական տարիներ
յառաջ և է ցարդ եկեղեցւոյ մէջ հին
հին հայ կինն, խօսող քան թէ աղօ-
թող. հինն հնոյն հետ կը հիննայ և
կանցնի յաճախ, և տեղի կուտայ նո-
րոյն. ուրեմն ինչո՞ւ չյուսանք, թէպէտ
չյուսալու պատճառներն ըլլան կարի
զօրաւոր, թէ նոր հայ կինն եկեղեցւոյ
մէջ ունեցած միւս պարտականութիւններն
եւս տակաւ պիտի յիշէ, չեմ ըսեր պի-
տի ճանչնայ, քանզի գիտակցութեամբ
է որ կը վրիպի, այո՛, պիտի յիշէ դա-
նոնք, և յիշելով՝ պիտի ջանայ վար-
ուիլ ըստ այնմ :

Պարզասէր Հայուհեաց ընկերութիւ-
նը մեռա՛ւ, մահակից իւր նպատակին.
տխո՛ւր վկայութիւն, զոր կուտամ.
բայց հայ աղանջներ այնքան վարժ են
այսպիսի մահագոյժ լուրերու, որ ես
իսկ, գրողս յօգուածոյս, պահ մը կը
փորձուիմ չզգալ վկայութեանս ցաւն.
Բայց այո՛, Պարզասէր Հայուհեաց ըն-
կերութիւնը մեռա՛ւ... և ո՛չ ոք զգաց
թէ արտասուաց էր արժանի մահն ա-
նոր. «քանզի այն բռնութիւն մ'էր,
սիրուն անուան մը տակ, բարբարոսու-
թիւն՝ ընկերութեան հրապուրիչ ձեւին
տակ. ինչո՞ւ չհագուինք, չչքուինք ին-
չո՞ւ, քանզի ծեր չեմք տակաւին, քա-
նի որ ունիմք, և եթէ չունինք՝ քանի
որ կրնանք ունենալ» — ինչ միջոցնե-
րով — : Այս բացատրութիւն՝ հայ կնոջ
պարզատիրութեան դէմ հակադրութեան,
նայն իսկ իմ աղանջներով լրած եմ
կրնեալ բերնէ, սակայն չեմ կրցած
զալ որոշման՝ թէ զարգատիրութեան
չոր հետեւութիւններն ըմբռնելու կա-
րող միտքերն կրնան բաւական համա-
րել այդքան պարզ և յաղթանակի
ստացման այդքան անկարող բացատրու-
թիւն մը. պարզատիրութիւնը անհուն
օգուտներ ցոյց կուտայ, զարգատիրու-
թիւնը՝ անհուն վնասներ, ինչո՞ւ կուրա-
նալ զանոնք տեսնելու համար : Հայ
կնոջ այս վիճակ կամ անբռնաբարելի
միտում ի զարգատիրութիւն՝ կ'զգացնէ
ինձ՝ թէ ինչպէս ցարդ գրուածներ,
նոյնպէս և այս անբարելի կրնայ մնալ. ա-
հա՛ պատճառն թէ ինչու ընդարձակօրէն
չեմ ուղեր խօսիլ այս նիւթոյն վրայ.
Բայց հայ կնոջ եկեղեցի երթալու հա-
մար զարգարանքի վառնած վայրկեան-
ներուն կորուստն թէ որքան անտեղի է,
թէ որքան անվայել՝ եկեղեցի երթալ

իր ի թատր, և թէ նոյն իսկ իրենց ուղեցոյց բռնած ուղղութեան ո՛րքան հակառակ՝ բացատրեմ :

Թերեւս չկայ այլազգ կին մը՝ որ հայ կնոջ չափ սիրէ հեռեւիկ եւրոպական սովորութեանց, ինչ նպատակաւ չգիտեմ, բայց ճշմարտութիւն մ'է, կարծեմ, ըսածս. ահա ամեն նորածեալութիւն կ'օրինակէ անմիջապէս. ինչ որ սենի վրան, տանը մէջ, սրտին խորը, համայն եւրոպացի եւ, կամ սկսած են ըլլալ. կը վախնայ որ բան մը կ'ընէ, և այս կը լինի բնութեամբ հայ, արդ. եթէ այն այսպէս է, ի՞նչու նաեւ եկեղեցւոյ մէջ չէ եւրոպացի : Եւրոպացին, ո՛ հայ կին, եկեղեցի կ'երթայ իր ի սուն Սառստոյ, իր ի սուն աղօթից, պարզ հագուած այնքան որքան վայելուչ է այդպիսի աեղ մը երթալու համար. դու ի՞նչու կը թերահաս յայտմ, քանի որ ուխտեցիր Եւրոպացի մ'ըլլալ. կը սխալիս մեծապէս, նախ՝ զի հայ կնոջ՝ ճշմարտութիւն ճանչուած կը ճանաչուի թեան ստուերած կը գնես, երկրորդ՝ զի սիրած յարգած և պաշտած ճամբուդ չես հեռեւիր. առաջինով խղճիդ դէմ կը մեղանչես, երկրորդով՝ ըսկըլբանցդ. ա՛հ, անգիտակ ես թերեւս թէ Եւրոպացի կինը մայրապետ մը կը դառնայ, երբ եկեղեցի երթալու համար տանը դռնէն դուրս կ'երէ, մայրապետ զոր երկու օր յառաջ թատրոնի օթեակի մը մէջ գչիսց հրեշտակի մը հետ չէիր փոխանակեր, քենէ աւելի զարգացած կուրծքն աղամանդներով՝ յինքն յանկուցանելու համար քենէ աւելի աչեր : Եթէ այդ պատրաստութեամբ տեսներ մէկը զինքը նաեւ եկեղեցւոյ մէջ, գիտե՞ս ինչ պիտի ըսէր. զի ա՛յլ է եկեղեցին ա՛յլ թատրոնն. թատրոնի

մէջ չքեղ երեւնալու համար զարգացանաց վատնած վայրկեաններն գուցէ արդարանան, այնու զի կինն ալ հաճոյքներ ունի, բայց եկեղեցւոյ մէջ, իցոյց զարգարանաց վատնած մէկ մանրերրորդն անգամ ցաւ կը պատճառէ տե՛ս թէ որքան հեռի ես տակաւին ըլլալէ այն բանն՝ որում կը վերարբիս սակայն հոգևով մոռք և զգացմամբ. Եւրոպացի... Կը կրկնեմ թէ չես. այդքան աշխատութիւն, այդքան հոգ և մտադրութիւն չհասնի՝ իւր նպատակին, ցաւալի է, և կարի՛ յոյժ ցաւալի :

Սակայն ես, որպէս ամեն մարդ. սովորաբար, պիտի յուսամ թէ վերջապէս կամքն պիտի յաղթէ. հայ կինն եւրոպացի պիտի լինի եկեղեցւոյ մէջ. բայց հայ՝ հայ հոգևով, հայ մը. մօք և հայ զգացմամբ : Եթէ չուզէր այժմու գրիչներուն համաձայն, որ այսքան կծու կը գրեն բարեփոխել ինքզինքը. եթէ չուզէր մտիկ ընել հոգևով չափ պաշտած սուրբերէն միոյն իսկ, Ոսկեբերանի, ո՞ր այս մասին քան ըզկծուն կը գրէ կծու, գէթ իւր շահուն իւր պատուոյն համար պարզազգեսաց պիտի լինի եկեղեցւոյ մէջ, քանզի յանձնախոս կը սիրէ լինիլ Եւրոպացի, և ես ու ինձ հետ շատերը այն ատեն կրկին և կրկին պիտի խոստովանիմք բերկրապատար սրտիւ՝ թէ նոր հայ կինն չէ՛ այլ եւս այն, ինչ որ է այժմ եկեղեցւոյ մէջ նոր հայ կինն :

ԱՐԳՈՄ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

ՈՐԴԻԱԿԱՆ ՍԵՐ — Աղքատիկ կենց մը մայրը Հռովմայ մէջ ի մահ զատապարտուելով, գորովագութ բանտապետը աւելի ուղեր է որ թող տայ զինքը որ սովամահ ըլլայ, քան թէ սրով սպաննէ: Այս պահուն իւր աղջկէն ի դատ ուրիշ մը չեն թողուր որ քովը երթայ, մեծ զգուշութենէ վերջ: Սակայն բանտապետը՝ դժբախտ մօրը երկար ատեն դիմանալէն հետաքրքրութիւնը չարժեւով տեսութիւն ըրած ատեննին գալտուկ լրաեսեր է, և տեսեր է որ աղջիկը կարեկցութեամբ կը դիեցնէ զսայորմէ իւր կեանքն առած էր, ժամանակ անցնելէ վերջ ան տեղացիք այս առաքինական գործէն սրտերնին յուղուելով՝ նոյն տեղը տաճար կառուցեր են բարեպաշտութեան նուիրեալ: Այս կերպով ծեր հայր մը, նման պարագաներու մէջ, ապրեր է իր աղջկան կաթը ուտելով:

ԾՆՈՂԱԿԱՆ ՍԵՐ. — Սարտափելի սովի մը ժամանակ չկրնալով բարեգործ մայր մը տեսնել իւր որդւոյ կորուստը, ամէն միջոցներէ և օգնութիւններէ յուսահատ, պատրուակաւ մը կը բաժնուի անոնցմէ և կ'երթայ գահավէժ տեղէ մը ինքզինք վար կը նետէ: Այս պատմութիւնը աւանդողը միանգամայն կը յարէ թէ որդեկութեան զգացումէն տանջուած այն մայրը անձնապահութեան յանցանքը գործած է: Գաղիոյ յեղափոխութեան ատեն Լուիզերօլէս զօրապետը իւր որդին ազատելու համար՝ դիտմամբ զինուորական դաւաճանութիւն մը ընելով՝ անոր տեղ ինք կախաղանի վրայ մեռաւ: Ո՛րչափ շատ են հին և նոր պատմութեանց մէջ այսօրինակ առաքինութիւններ բացատրող հատուածներ:

Լուի ԺԴ. Լօզէն կամը բանտը կը դնէ ինն տարուան համար Փիկսերօլի բերդը վտրք սենեակի մը մէջ, ուր ամենեւին լոյս չէր մոնէր բաց ի տանիքէն մէկ նեղ բացուածքէ: Իւր առանձնութեան մէջ կամը մամուկ մը ընկեր կը դնէ, ժամանակ մը անոր հետ խաղալով կը մխիթարուի զայն իրեն ընտելացնել աշխատելով, ճանճեր որս տալով և ոստայնին սալահովութեանը հոգ տանելով: Բանտապետը կ'իմանայ մամուկին հետ զբոսնալը, կը ստուկեցնէ կենդանին. կամը ետքը ըսեր է թէ որդեկայն մօր մը չափ ցաւեր է սարդին սպանմամբ:

ՀԱՒԱՐԱՄՈՅՔ ԵՒ ԶԲՕՄԱՆՔ

Զ'կայ այնքան անիրաւ բան մը որքան զայրանալ ընդդէմ 'նոցա' որ մեղ համակարծիք չեն:

Մարդ մը որ միայն մի գիւղ կը ճանաչէ և զայն լաւ իւրացուցած է, մի զարհուրելի հակառակորդ է:

Գիտութիւն ուսանելու անընդունակ մարդիկ կը գտնուին, բայց առաքինութիւն ուսանելու անկարող, երբէ՛ք:

Երբ նոր ու զարմանալի եղբւրթիւն մը ի լոյս գայ գիտութեան մէջ, մարդիկ նախ կ'ըսեն. «Ճշմարիտ չէ» և յետոյ «կրօնքի հակառակ է» և վերջապէս «զայդ ամեն մարդ գիտէր արդէն»:

Մարդկային սեռին ընդհանուր կեանքն կը կոչուի յառաջագիմութիւն:

Նախանձու լուրթիւնը համազօր է գովեստի:

ՄԱԿՐԻՆԷ

ԽՄԲԱԳՐ. — Սիմոն Գաբամանեան
ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ. — Սրամ Աշեան

ՏՊԱԳՐԵԱԼ ՀՐԱՄԱՆԱԻ ՄԵՍՐԻՖԻ